

pentru comparații cu germana și franceza folosește două gramatici ale limbii franceze, scrise în limba germană, cu terminologie gramaticală latinească: Hilmar Curas, *Erleichterte und durch lange Erfahrung verbesserte französische Grammatik*, Berlin, 1759, și J. R. des Pepliers, *Nouvelle et parfaite grammaire royale françoise et allemande. Neue und vollständige königliche französische Grammatik, bisher unter dem Nahmen des Herrn der Pepliers vielmals herausgegeben*, Leipzig, 1765 (cf. I, p. 72).

Gramatica lui Ioan Piuriu-Molnar se remarcă atât printr-o ordonare riguroasă a materialului prezentat și printr-o viziune ce depășește, uneori, nivelul de cunoștințe al vremii (vezi, de exemplu *topica* (invocată în mai multe reguli), „*particula pre (pe)*” la substantivele animate (în mod deosebit la numele de persoană) și la pronume (formele accentuate) și „*prepoziția de la numeralele peste 20*”), cât și prin intuiția de a o scrie într-o limbă de mare circulație la momentul respectiv, germana, uzuală pentru etniile din Imperiul Austriac.

Studiul introductiv al autorilor ieșeni are meritul de a semnală mereu „influența modelelor urmate de Molnar”: gramatica lui Micu și Șincai, în capitolele despre nume, despre prepoziții și sintaxă, din Pepliers, capitolele consacrate verbului și partea de vocabular, iar din Curas, capitolele despre numeral, adverb, conjuncții și interjecții (I, p. 72). Amănunțele pe care le conține și acuratețea prezentării lor în cele mai mici detalii fac din ediția prezentă un model de urmat pentru toți cei aplecați spre readucerea la lumină a unor opere românești scrise în latină, slavonă sau în româna începuturilor.

Forma actuală, cu toate detaliile necesare pentru o bună înțelegere a textului original, are menirea să faciliteze accesul la această veche scriere lingvistică românească și cititorilor care nu cunosc destul de bine germana și alfabetul chirilic.

NICOLAE FELECAN

Universitatea Tehnică Cluj-Napoca,

Centrul Universitar Nord

Baia Mare, str. Victoriei, 76

nicufelean@yahoo.com

DANA-MIHAELA ZAMFIR, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea și al XVII-lea)*, București, Editura Academiei Române, 2005, 495 p.

DANA-MIHAELA ZAMFIR, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea și al XVII-lea)*. Partea a II-a. *Timpurile din sfera trecutului. Viitorul. Condiționalul*, București, Editura Academiei Române, 2007, 379 p.

Pentru cercetătorul preocupat de un segment oricât de mic al paradigmei verbale românești, o monografie a verbului este un instrument de lucru prețios, mai ales atunci când se constituie în rezultatul unei aventuri de durată, cum se întâmplă în situația de față, în care cercetătoarea Dana-Mihaela Zamfir, de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, și-a rezervat un deceniu din viață pentru explorarea a două secole de istorie filologică și dialectală, reușind, astfel, să pună la dispoziția celor interesați două volume impresionante de date lingvistice, culese, prin efort propriu, dintr-un corpus consistent, alcătuit *ad-hoc*. Datorită resurselor lingvistice substanțiale pe care le dețin (în ciuda numărului relativ mic de titluri pe care le avem la dispoziție, dacă e să ne comparăm cu alte culturi), secolele investigate, al XVI-lea și al XVII-lea, oferă încă bogate și valoroase informații celor dispuși să pornească într-o expediție de anvergura celei asumate de autoare, care ambiționează o lucrare de corpus, și nu una de bibliografie (vol. I, p. 8). Acesta și

este motivul pentru care, în stabilirea traseului de referință, Domnia Sa decide să urmeze *in mod consecvent* monografia *istorică* lansată de Leca Morariu, în detrimentul monografiei lui Alf Lombard, pe care, fără a-i diminua meritele, o eludează, considerând-o *fără țință istorică* precisă, câtă vreme se bazează pe *surse secundare* (*ibidem*).

Cele două volume sunt gândite unitar; din acest motiv, corpusul este comun și, alături de *observațiile privitoare la sistemul de transcriere și transliterare*, este reprodus la începutul fiecărui volum. Textele de secol XVI indexează la comun documentele cu psaltirile, codicele, *Palia*, legendele și textele (bogomilice și mähăcene). Pentru secolul următor, materialul este deja clasificat pe documente și texte literare, mai întâi pentru prima jumătate, apoi pentru a doua jumătate de veac, extinzând aria de cercetare, cum era de așteptat. Bibliografia diferă, pentru că este adaptată segmentului cercetat în volumul respectiv, dar liniile de forță sunt, de asemenea, comune: Timotei Cipariu, Alexandru Lambrior, Leca Morariu, Alexandru Philippide, Sextil Pușcariu, Ovid Densusianu, Gheorghe Ivănescu, Alexandru Rosetti, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Ion Gheție, Dragoș Moldovanu, Constantin Frâncu, Gheorghe Chivu și alții care s-au ocupat de temă, de-a lungul timpului.

Primul volum include patru capitole din tratatul Danei-Mihaela Zamfir, desfășurate după cum urmează: *Verbe cu paradigmă neregulată* (I); *Conjugări* (II); *Indicativul prezent, conjunctivul și imperativul* (III), *Itacizarea* (IV). Al doilea volum decurge în următoarea organizare: *Perfectul* (V), *Imperfectul* (VI), *Mai-mult-ca-perfectul* (VII), *Viitorul* (VIII), *Condiționalul* (IX). Fiecare volum este înzestrat cu propria încheiere. Dimensiunile capitolelor variază în funcție de abundența faptelor de limbă excerptate din materialul explorat, autoarea recurgând deseori la statistică, pe lângă laboriosul act de sistematizare în care se încheagă cercetarea de ansamblu. Trebuie spus că, în capitolul al III-lea, este ilustrat exclusiv conjunctivul prezent (nu și perfectul), în baza constatării strânsei legături formale cu indicativul prezent și cu imperativul, iar modurile nepersonale nu sunt tratate distinct, ci subsumat modurilor personale în alcătuirea cărora contează.

Conștientă de amploarea demersului asumat și de sinuozitățile de parcurs ale unui travaliu de asemenea proporții, autoarea notează, modest, în *Introducerea* primului volum: *Elaborată de-a lungul atâtor ani, redactată în trei faze diferite din activitatea noastră științifică, lucrarea se resimte, în ciuda eforturilor de unificare pe care le-am făcut în momentul îmbinării celor trei părți corespunzătoare celor trei secțiuni cronologice, de un oarecare dezechilibru* (p. 7). De aceea, merită să redăm, fie și în linii generale, componența unui capitol, ales la întâmplare, pentru a ilustra modul acurat și atenția la amănunt cu care s-a lucrat. Capitolul al II-lea, *Conjugări*, tratează *probleme speciale legate de repartiziile verbelor în cele patru conjugări destinate de gramatica tradițională* (p. 98 și urm.), reconstituind paradigme întregi și repartizând fenomenele de schimbare de conjugare și pe cele de *fluctuație între conjugări* după cum urmează: verbe aparținând etimologic conjugării a II-a, care în dacoromâna literară actuală aparțin conjugării a III-a (*a ținea, a rămânea, a împlia*); verbe de conjugarea a III-a etimologică trecute la conjugarea I (*a adauge, a cure, a vie, a învie, a scrie*); verbe de conjugarea a IV-a etimologică trecute la conjugarea a III-a (*a învești*); treceri de la conjugarea a III-a la conjugarea a IV-a (*a învinde*); verbe care oscilează între conjugarea I și conjugarea a IV-a (*a adevăra/a adeveri; a ajutara/a ajutori; a arginta/a arginti; a curăța/a curăța; a ferică/a ferică; a găta/a găti; a îmbogăța/a îmbogăți; a (în)destula/a (în)destuli; a îndoia/a îndoi; a împietra/a împietri; a (în)sănătoșa/a (în)sănătoși; a însufleta/a însufleți; a se întrupa/a se întrupi; a înțelepța/a înțelepți; a micșora/a micșori; a povăța/a povăți; a pustia/a pustii; a scuipa/a scuipi; a (s)fărăma/a (s)fărămi; a umbra/a umbri*); verbe de conjugarea I sau a IV-a cu dublete insolite la formele slabe (*a se îndeletnici; a străluci; a prelungi; a stăpâni; a înălța; a împărți; a înzestra; a se nevoi; a zălogi*); verbe de conjugarea I și a IV-a încadrate consecvent altfel decât în dacoromâna actuală (*a adânca; a aura; a îndatori; a (în)jumătăța; a împăienjena; a împătra; a vânsla*) și *pseudodevieri de conjugare*.

Cu aceeași acribie și la fel de responsabil sunt tratate alte probleme ivite în registrul verbal, ca, de exemplu, formele supracompuse de mai-mult-ca-perfect și de conjunctiv, inversiunile și dislocările, nerepetarea auxiliarelor sau, dimpotrivă, reduplicarea și extensia lor, desinențele condiționalului sintetic etc.

Avem în față o lucrare prin intermediul căreia se pot lămuri o mulțime de lucruri, iar meritul ei major, pe lângă comentariile și analizele fără cusur, este acela că s-a construit prin apel sistematic la corpus. Nu s-au reușit întotdeauna trimeri la bibliografia care a înregistrat o situație similară (sau chiar pe aceea citată), dar nu este de mirare, dacă e să ne gândim la numărul mare de poziții inventariate și la mulțimea de fișe de lucru care va fi rezultat în timp.

Notăm, la final, o observație personală. În capitolul al III-lea din primul volum (p. 415–416), autoarea analizează structuri formate din conjunctiv + gerunziu, de tipul *să fie făcând*, pe care le consideră, corect, „structuri analoge conjunctivului perfect, dar care, în locul participiului, au gerunziu (redând, ca atare, o presupunere, posibilitate sau incertitudine în planul simultaneității, nu al anteriorității)” (p. 415). Accesând spre exemplificare textul *Pravilei de la Iași*, ajunge la următoarea concluzie: „este probabil că necesitatea compunerii cu gerunziu a fost simțită în urma unei tendințe de obținere a paralelismului cu structurile având conjunctiv perfect, deoarece practic perifraza cu gerunziu este echivalentă cu conjunctivul prezent, dovadă coordonarea formei *să nu fie având* 121:25–26 cu forma de Cj. 3 *să nu fie*” (*ibidem*). În cercetarea noastră asupra *Divanului* principelui moldav Dimitrie Cantemir (*Divanul* nu intră în corpusul explorat de Dana-Mihaela Zamfir), am identificat o formă (nerecurentă) de conjunctiv cu gerunziu plasată în același context cu una formată din conjunctiv cu participiu: *Unde iaste Troada, carea în lărgime 300 de mile dzic să fie cuprindzind, ai căriia acmu de-abia cii și colea câte ceva din temelie pre cât să fie fost să cunoaște?* (*Divanul*, II, p. 54, 65^v). Ambele situații din exemplul nostru sunt structuri prezumtive. Însă, în mod bizar, în textul lui Cantemir, publicat la Iași în 1698 (deci la sfârșitul secolului al XVII-lea), perifraza cu gerunziu este atrasă în sfera celei cu participiu, nu doar la nivel structural, ci, mai mult, se poziționează alături de el în exprimarea aspectului temporal de anterioritate.

MARCELA CIORTEA
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Facultatea de Istorie și Filologie
Alba Iulia, str. Unirii, 15–17
marcela.ciorte@gmail.com

DIANA-MARIA ROMAN, *Categoriile grupului nominal: între deictic și anaforic, aflectival și flectival*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2017, 205 p.

Cartea Dianei-Maria Roman, la origine teză de doctorat, are un „caracter în totalitate teoretic, totodată, polemic-argumentativ, în sincronie” (p. 5), vizează o parte a categoriilor grupului nominal (genul, numărul, cazul și determinarea) și reprezintă un studiu „aplicat, în mare măsură, realității specifice filierei clujene de gramatică de factură relațională neotradițională, ca premise și concepte, într-un triunghi foarte cunoscut, D. D. Drașoveanu, G. G. Neamțu, G. Grușiță, cu rafinări diverse, unele destul de nuanțate și îndrăznețe, în sistemul conceptual respectiv” (p. 5).

În ciuda acestei direcții total asumate, Diana-Maria Roman nu-și forțează poziția „de interior”, ci încearcă să-și stabilească perimetrul de lucru, tratând punctele delicate și cu ajutorul argumentelor multor autori deja consacrați din alte centre universitare românești.

Prin întregul demers științific elaborat, cartea de față conferă, într-un mod original, o cu totul altă imagine interpretării și analizei categoriilor amintite, ceea ce nu denotă neapărat o luare de poziție împotriva direcției (re)cunoscute, prin tradiție, în bibliografia de specialitate, ci, mai degrabă, „ca/și o altă «variantă de lucru»” (p. 7).

Noutatea cercetării „nu trebuie suspectată” nici de contestarea recunoașterii respectivelor categorii în cadrul sistemului lingvistic românesc, și nici de anularea unora sau de propunerea altora noi.

De fapt, se remarcă încă din titlu faptul că, în opoziție cu toate studiile românești din ultimii 20 de ani, care au dovedit o reală și vizibilă consecvență în tratarea categoriilor de gen, număr, caz și determinare,